

SIMTS GADI

Stendes pētniecības centra vēsturē

1922. – 1930.

1922. gada 23. aprīlī pēc LR Zemkopības ministrijas lēmuma nacionalizētajā Stendes muižā darbību uzsāk **Valsts Stendes sēklkopības un selekcijas stacija.**

Selekcijas
stacijas
vadītājs
un selekcionārs
Agr. Jānis Lielmanis

Pirmie selekcionāri
Emīls Bērziņš (*no labās*)
Jurijs Garbars

Sēklu kontroles laboratorija, vadītāja
Milda Jaunbrahmene, 1930.

1924. – uzsāk hibridizācijas metodes pielietošanu kviešu selekcijā, t.sk., kviešu un rudzu krustojumus

1924. – Stacija kļūst par Berlīnes vācu lauksaimniecības sabiedrības biedru

1925. – LLCB dibina Stendē **Augu aizsardzības institūta nodaļu** (vada Emīls Bērziņš)

1925. – uzsāk zirņu un sarkanā āboliņa selekciju

1927. – iekārto **Graudu tehnoloģiju laboratoriju** (vada J. Garbars)

1928. – uzsāk ķīmiskās sēklu kodināšanas eksperimentus

1929. – reģistrē/ nodod lauksaimniekiem pirmo Stendē izaudzēto šķirni – Stendes rudzi

1929. – iekārto **Linu ķīmisko un apstrādes tehnoloģiju laboratoriju** (vada J.Šķipsna)

1930. – reģistrē pirmās ziemas kviešu, miežu, auzu, linu šķirnes

1931. – 1940.

Agr. Jānis Lielmanis
sarkanā āboliņa
selekcijas laukā, 1938.

Agronoms
un selekcionārs
Emīls Bērziņš

1933. – Stendes selekcijas stacijas vadītāju, privātdocentu **Jāni Lielmani** apbalvo ar “Triju Zvaigžņu” ordeņa IV šķira par ieguldījumu zinātniskā un pedagoģiskā darbā

1937. – Stendes kviešu šķirnes redzamas a/s “Latvijas Centrālais Sēklu Eksports” sēklu piedāvājuma listē

1938. – **notiek selekcijas staciju specializēšana:** Stendē pārtrauc kartupeļu un četrkanšu miežu selekciju, Priekuļos pārtrauc vasaras kviešu, auzu un linu selekciju, ko turpina tikai Stendē

1939. – agronoms **Emīls Bērziņš** saņem Beļģijas valdības prēmiju par risinājumiem šķiedras linu sēklas materiāla deģenerācijas novēršanā

30.-tajos gados reģistrētas 9 Stendes oriģinālās šķirnes, t.sk., vasaras kvieši ‘Imanta’, ziemas kvieši ‘Kursa’, sarkanais āboliņš ‘Stendes vēlais’

Milda Bergmane un
Anna Dārziņa – auzu
kastrēšana, 1935.

Zirgavilkmes
smidzinātājs darbībā
kartupeļu laukā, ap 1938.

SIMTS GADI

Stendes pētniecības
centra vēsturē

1941. – 1950.

Stendes SIS zinātniskā padome 1947. gadā

Vācu okupācijas laikā stacija darbu turpināja, bet to pārsauca par **Stendes sēklaudzētavu** (Saatzuchtstation Stende).

1944. gada rudenī stacijas telpās ierīkoja armijas lazareti. Zinātnisko dokumentāciju un bibliotēku iespēju robežās pārvietoja uz zinātnieku dzīvokļiem, sēkļu kolekcijas izdodas glābt tikai daļēji

1945. – maijā padomju vara dibina LPSR Zemkopības tautas komisariāta **Stendes selekcijas un izmēģinājumu staciju**

1946. – par direktoru norīko Ivanu (Jāni) Liepu – Ziemeļosetijas selekcijas stacijas bijušo direktoru

1947. – par «antizinātnisku nacionālismu» J. Lielmani atbrīvo no darba LLA un no Stendes SIS direktora vietnieka amata

1950. – stacijas Zinātnes daļā ir šādas struktūrvienības:

- Selekcijas nodaļa – kviešu, pelēko labību, rušināmkultūru un zālāju grupas
- Agrotehnikas nodaļa un Koksagīza nodaļa
- Lopkopības nodaļas – zirgkopības, barošanas un barības sagādes grupas
- Ekonomikas un lauksaimniecības organizācijas nodaļa
- Zinātnes atziņu ieviešanas nodaļa
- Augu aizsardzības laboratorija un Agroķīmijas laboratorija

SIMTS GADI

**Stendes pētniecības
centra vēsturē**

1951.–1960.

Agr. Visvaldis Steimārs
koksagīza laukā

Miežu
selekcionāre
Zelma Strumpe
ar palīgiem

Selekcionāre
Raisa Kude

1950. – darbu Stendē uzsāk trīs **diplomētas selekcionāres** no Ļeņingradas lauksaimniecības institūta – J. Kuzņecova, R. Grigorjeva (Kude), A. Šestopalova (Kaudze)

1952. – kolhozu uzraudzībai izveido **Pirmrindas pieredzes apkalpošanas un ieviešanas nodaļu**

Uzsāk selekciju vairākām jaunām sugām: **ziemas vīķu** selekcija (1951., J. Lielmanis), **lopbarības pupas** (K. Roze), **ilggadīgā lupīna** (1958., A. Tumova), **kukurūza** (1955., E. Gailītis), **koksagīzs** (1955., E. Gailītis), **lopbarības kāposti** (1952., A. Dance), **baltais āboliņš** (1960., A. Tumova).

50. gados reģistrētas jaunas šķirnes: sarkanais āboliņš 'Stendes vēlais II', galda zirņi 'Pionieris' un 'Balva', rudzi 'Stendes II', lopbarības zirņi 'Stendes Hero' un 'Stendes pelušķi', mieži 'Kombainieris', kartupeļi 'Stendes baltie', ziemas kvieši 'Kurzeme' un vasaras kvieši 'Stendes'

1961.–1970.

Agrokimijas laboratorijas
vadītājs Pēteris Rusmanis

Agr. Bīrta Pauliņa
kukurūzas izmēģinājumos

Fitopatologa Jāņa Šķipsnas vadībā stendenieki pirmie praksē ievieš seroloģijas metodi kartupeļu vīrusu slēpto formu identificēšanai

Selekcijā un citos pētījumos ienāk jaunas metodes – ķīmisko mutagēnu, radioaktīvā un jonizētā starojuma izmantošana

1960. – paplašina Stendes SIS paraugsaimniecības apsaimniekotās platības, pievienojot kolhozu "Arājs"

1963. – uzbūvē tā saukto Autoostas šķūni kūļu žāvēšanai u.c. selekcijas darba vajadzībām

1965. – uz Pils saliņas uzbūvē jaunu ēku **Kurzemes zonālo agrokīmisko laboratorijas** iekārtošanai

1966. – Stendes SIS nosaka specializāciju miežu selekcijā – **alus miežu selekcija**

60. gados reģistrētas šķirnes: sarkanais āboliņš 'Stendes agrais', auzas 'Stendes dzeltenās' un 'Stendes vēlās', timotiņš 'Stendes vēlais', ziemas vīķi 'Stendes 24'

1971.–1980.

Lauksaimniecības zinātņu kandidāte Irma Celma un lauksaimniecības ministrs Vladimirs Stroganovs, 1975.

Ērika Gruntes konstruētā – «pudelišu» jeb kasešu sējmašīna, 1978.

Direktors Mārtiņš Belickis uzrunā zinātniekus "Brūža" mājā iekārtotajā propagandas kabinetā

- 1970.** – par direktoru kļūst zinātņu kandidāts Mārtiņš Belickis (iepriekš Mežotnes selekcijas stacijas Agrotehnikas nodaļas vadītāja vietnieks)
- 1974.** – uzstāda augu paātrinātās audzēšanas iekārtu, augus audzē hidroponikā un mākslīgā apgaismojuma vidē
- 1978.** – uzbūvē jaunas siltumnīcas zinātnes daļai (pie saimniecības mehāniskajām darbnīcām)
- 1976.** – Stendes SIS pievieno kolhozu 'Lībagi', saimniecības kopplatība sasniedz 7352 ha un tajā nodarbināti vairāk kā 700 darbinieki
- 70. gados** pirmsreģistrācijas pārbaudes uzsāk šķirnes: mieži 'Kombainieris II', 'Stende' un 'Abava', auzas 'Santa'

Auzu selekcionāri Māra Gruntina, Nikolajs Konrāds un Pēteris Buļbiks, 1978.

Kartupelu serologijas laboratorija, Astrīda Muceniece un Vija Klupša, 1975.

SIMTS GADI

Stendes pētniecības
centra vēsturē

1981.–1990.

Laboratorijas vadītājs Vilnis Kriķis un laboranti

Jaunie agronomi un direktors Guntis Berķis, 1987.

Miežu selekcionāri Genoveva Timule, Ina Belicka, Sofija Kaļiņina

- 1980.** – reģistrē **miežu šķirni 'Abava'** (autori: G. Timule, Z. Strumpe, R. Kude, I. Belicka),
1982. – miežus 'Abava' Latvijā audzēja 9500 ha platībā, Stendes SIS saražoto sēklu sūtīja uz vairākiem Krievijas apgabaliem
1983. – ieviesa jaunu darba formu **"zinātnes brigādes"**, kuras padome lēma par "augkopības meistara" kvalifikācijas piešķiršanu strādniekiem pēc eksāmena nokārtošanas
1984. – Kurzemes zonālā agroķīmijas laboratorija no Vācijas saņem tiem laikiem modernu aprīkojumu slāpekļa u.c. rādītāju noteikšanai
1986. – zinātnes daļai piegādā divus mazgabarīta kombainus SAMPO 500 no Somijas
1989. – arī zinātnes praksē ieviesa "pašfinansēšanās" principus un zinātnieki slēdza "iniciatīvas līgumus" ar kolhoziem par zinātnisko apkalpošanu
80. gados reģistrētas arī šķirnes: ziemas kvieši 'Raive' (1980.), 'Stende' (1981.), 'Krista' (1988.), auzas 'Māra' (1986.), 'Līva' (1990.) un mieži 'Imula' (sākotnēji – 'Usma')

1991. – 2002.

Doktoranti–Balode–Zute–Lasnka–Priekule–Gaile–Kronberga

Stendes zinātnieku kolektīvs, 1998.

1995. Lielmaņa balvas laureāte LLU p rofessore Ina Belicka saņem diplomu no LLMZA prezidenta Voldemāra Striķa un Stendes SIS direktora Gunta Berķa

Graudu mazgabarīta kombains Hege

- 1991.** – zinātnieki pārceļas uz jaunām telpām + jauns siltumnīcu komplekss
1992. ... 1994. –pirmās starptautiskās sadarbības un iespējas zinātniekiem stažēties ASV un Zviedrijā – M. Roze, P. Buļbiks, V.Strazdiņa, S. Kaļiņina, I. Priekule
1994. – pirmie firmu pasūtītie demonstrējumi un efektivitātes pētījumi
1995. – J. Lielmaņa prēmijas pirmais konkurss – laureāte LLU prof. Ina Belicka
1996. – pirmās Lauku dienas ar firmu demonstrējumiem un lauku apskatēm
1997. marts – Stendes SIS privatizācija
Valsts Stendes Selekcijas stacijas izveidošana (apsaimniekošanā 120 ha valsts zemes un ap 70 darbinieku, pirmais lielais valsts investīciju projekts 170 tūkst. Ls)
1998. jūnijs – Stendē noorganizē pirmo starptautisko semināru un 2x piešķir J. Lielmaņa prēmiju – LLU MPS Vecauce direktora vietniecei Dr.agr. Zintai Gailei

2001. – 2010.

J. Lielmaņa balvas laureāte Vija Strazdiņa un J. Lielmaņa meitas Vija Siliņa un Rita Dālmāne, 2010.

Dr.agr. Māra Bleidere un Solveiga Maļecka sveic jaunus maģistrus – Zaigu Jansoni, Zaigu Vīcupi, Ingu Jansoni, 2009.

Agrīnā un akotainā ziemas kviešu šķirne 'Edvins', atzinīgi novērtēta visā Baltijas reģionā

2000. – 2003. – valsts investīciju projekts sākotnējās sēklkopības bāzes modernizācijai.

2001. – pirmā bioloģiski sertificētā augu seka Stendē

2005. – pirmais ES 6.IP projekts ENWIRFOOD (prof. Ina Belicka, Māra Bleidere)

2005. – likvidē zinātnisko institūciju juridisko formu – BOVZU un veido valsts institūtus kā valsts aģentūras. Valsts Stendes selekcijas stacija reorganizējas par Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūtu

2006. – jauna juridiskā forma – atvasināta publiska persona

2006. – Graudu tehnoloģijas un agroķīmijas laboratorija pirmo reizi veic akreditāciju LATAK saskaņā ar LV EN ISO/IEC 17025 standarta prasībām

2009. – valstī «dižķibeles», valsts atbalsts selekcijai tiek pārtraukts uz diviem gadiem,

2009. – lai piesaistītu ES fondu finansējumu zinātnes materiāli tehniskajai bāzei, tiek organizēti valsts nozīmes pētniecības centri pa nozarēm

Stendē šai laikā **reģistrētās šķirnes:**

- mieži 'Ansis' (2001.), 'Kristaps'(2005.), 'Austris' (2009.)
- ziemas kvieši 'Fredis'(2005.), vasaras kvieši 'Uffo' (2008.)
- auzas 'Stendes Dārta' (2004.)

SIMTS GADI

**Stendes pētniecības
centra vēsturē**

2011.-2022.

J.Lielmaņa piemiņas zīmes pārvietošana no Stendes muižas pie VSGSI laboratorijas ēkas, Gunārs Blumbahs un Mārtiņš Kalējs, 2012.

VSGSI organizēta starptautiskā konferencē Baltijas valstu miežu selekcionāri M.Bleidere, Y.Tamm, A.Lestrumaite, L.Legzdiņa, 2012.

Direktore Ineta Stabulniece un zinātniskās padomes priekšsēdētājs Pēteris Lakovskis ziemas kviešu izmēģinājumā Stendē, 2021.

2020. gadā selekcionāri var uzsākt jauno siltumnīcu izmantošanu, Lauma Pluša

2010. – uzsāk ERAF VNPC /ES investīciju projektu - laboratorijas ēkas un veco siltumnīcu boksa renovāciju

2013. – pirmajā zinātnisko institūciju starptautiskajā izvērtēšanā vērtējums nav labvēlīgs VSGSI

2015. novembris – VSGSI zinātniskās padome pieņem lēmumu par institūta reorganizāciju

2016. janvāris – darbību sāk APP Agrolesursu un ekonomikas institūts un tā struktūrā - Stendes pētniecības centrs

2018. – Stendes PC pirmo reizi piedalās Zinātnieku nakts pasākumā, pulcējot daudz interesentu no novada skolām

2021. – Latvijas Zinātņu akadēmijas 2021. gada nozīmīgāko zinātnes sasniegumu desmitniekā iekļauts projekts, kura sojas un lopbarības miežu audzēšanu izmēģinājumu liela daļa īstenota Stendes pētniecības centrā

2022. aprīlis – Stendes pētniecības centra laukos sākusies 101. sezona

Jaunākās Stendē radītās un reģistrētās šķirnes:

- mieži 'Didzis' (2016.)
- kailgraugu mieži 'Kornelija' (2014.)
- ziemas kvieši 'Edvins'(2013.) 'Talsis' (2015.), 'Brencis '(2015.), 'Reinis' (2020.), 'Brigens' (2022.)
- vasaras kvieši 'Robijs' (2011.)
- auzas 'Lizete' (2015.), 'Lelde' (2020.)
- kailgraudu auzas 'Stendes Emilija' (2017.)

SIMTS GADI

Stendes pētniecības centra vēsturē